

OMVÄRLDSANALYS 2018-2020

Introduktion

Allt börjar med en utbildning. Allt.

Utbildning har aldrig varit viktigare än idag. Inte minst för att vi lever i ett samhälle där förändringstakten hela tiden ökar och där människor lever liv där man i allt större utsträckning byter arbete, flyttar eller gör andra skiften i sina liv. För Kunskapsförbundet och för alla andra utbildningsanordnare ställer det givetvis höga krav på att möta upp och förbättra verksamheterna så att förändrade eller nya behov kan tillgodoses.

För att kunna möta nya utmaningar spelar samarbete stor roll, och bättre nytta genom samarbete är ju själva grunden till att Kunskapsförbundet finns. Genom att starta Kunskapsförbundet har Trollhättan och Vänersborg således skapat bättre förutsättningar inom utbildningsområdet och i förlängningen nya möjligheter för att tillgodose samhällets

behov. Det är inte osannolikt att det i framtiden kommer att krävas ett ännu mer utvidgat samarbete.

En annan viktig dimension idag är samhällets förmåga att möta ett allt större behov av livslångt lärande. För att klara detta är det avgörande att kunna erbjuda en bred vuxenutbildning med hög kvalitet och som kan erbjuda tillräckligt många utbildningsplatser. De senaste årens tillströmning av många nya svenskar innebär en stor potential och många möjligheter, men den riktigt stora potentialen är beroende av utbildning.

Johan Olofson
Förbundsdirektör

Vad är en omvärldsanalys?

Vilka närliggande händelser och förändringar i omvärlden och närvärlden kommer att kunna påverka våra möjligheter att fortsätta vara en framgångsrik utbildningsaktör för våra elever? Det är vad den här omvärldsanalysen försöker få fatt i.

Omvärldsanalysen syftar till att försöka förbereda oss som styr och leder Kunskapsförbundet för framtiden. Genom att studera nuet ökar möjligheten att se lite längre runt hörnet. Det handlar om att identifiera trender som på längre sikt kan komma att påverka Kunskapsförbundets möjligheter att nå sina övergripande

mål, oavsett om det påverkar positivt eller negativt. I omvärldsanalysen försöker vi lyfta blicken och undersöka hur företeelser och förändringar i omvärlden som vi har svårt att styra kan påverka vår planering och våra beslut.

Målet med den här omvärldsanalysen är att beslutsfattare ska kunna styra mot en så önskvärd framtid för Kunskapsförbundet som möjligt, framför en trendstyrd framtid där det som sker bara sker.

En omvärldsanalys brukar ta avstamp i de stora perspektiven: globalisering, urbanisering, digitalisering, konflikter,

migration, klimat- och hållbarhetsfrågor, samhällsklyftor med mera. Kunskapsförbundet står inte fritt från påverkan av de stora världsomspännande skeendena men utgångspunkten för vår omvärldsanalys har varit det som direkt påverkar skolan och våra utbildningar, det vill säga statliga och regionala utredningar, rapporter och prognoser. Det gör vår omvärldsanalys lite smalare och spetsigare och mycket mer avgränsad än vad de analyser som kommuner med ansvar för alla samhällssektorer är. Förhoppningen är att det ska leda till mer träffsäkra beslut som går att omsätta till handling i en nära framtid.

Eftersom Kunskapsförbundet är en del av Trollhättan och Vänersborg uppmanar vi dig som läsare att ta del av de

omvärldsanalyser med bredare perspektiv som våra medlemskommuner har arbetat fram. De ger en mer mångfasetterad bild av framtida utmaningar och möjligheter.

Under rubriken "Den svenska skolan kommer att förändras" redogör vi för olika bilder av hur den svenska skolan kan komma att påverkas av den samhällsliga utvecklingen. Därefter under rubriken "Skolan är en del av samhället och utvecklas med det" återfinns vår analys av hur detta troligtvis kommer att påverka Kunskapsförbundet. Här finns också frågeställningar och diskussionspunkter som kan vara en hjälp i läsarens tankearbete.

Den svenska skolan kommer att förändras

Förändring är ett konstant tillstånd. Den svenska skolan kommer att förändras. Den har den gjort i århundraden i takt med att samhället har förändrats och uttryckt behov av nya kunskaper hos sina invånare. Den svenska skolan behöver fortsätta förändras. Förändring är därför både önskvärd och naturlig.

Vad är det då som behöver förändras i den svenska skolan? Den så kallade Skolkommissionen har nyligen, i april 2017, presenterat en omfattande utredning på temat. Skolkommissionen beskriver systemsvagheter i det svenska skolsystemet och kommissionens slutbetänkande syftar till att föreslå ett paket av åtgärdsförslag till vilka regeringen har att ta ställning.

Kommissionens uppdrag har varit att lämna åtgärdsförslag som syftar till höjda kunskapsresultat, förbättrad kvalitet i undervisningen och ökad likvärdighet i den svenska skolan.

Kommissionens många förslag, som ska ses som en helhet och genomföras så samlat, och snart, som möjligt, har riktats mot dokumenterade och såväl nationellt som internationellt uppmärksammade systemsvagheter i det svenska skolsystemet. Målet är ett robust skolsystem där alla skolhuvudmän har god kapacitet, lärar- och skolledaryrkena är attraktiva, resursfördelningen kompensatorisk och där det finns en kultur av samarbete och samverkan inom skolor och mellan skolor och skolhuvudmän i professionella frågor. I det robusta skolsystemet råder en ömsesidig tillit mellan de professionellt verksamma i skolan, skolhuvudmännen och staten och skolan karaktäriseras av utvecklingskraft och förnyelseförmåga.

Om åtgärdsförslagen i slutbetänkandet förverkligas står skolan inför genomgripande förändringar rakt igenom systemet, från politisk nationell nivå till det enskilda klassrummet, där inga styrande eller professionella står opåverkade: styrning och ansvarsområden, resursfördelning, sociala samhälleliga strukturer, myndighetsutövning, lärarutbildning, professionsutbildning, undervisning och ledning, trygghet och studiero- allt förväntas påverkas, och samverka för en starkare skola.

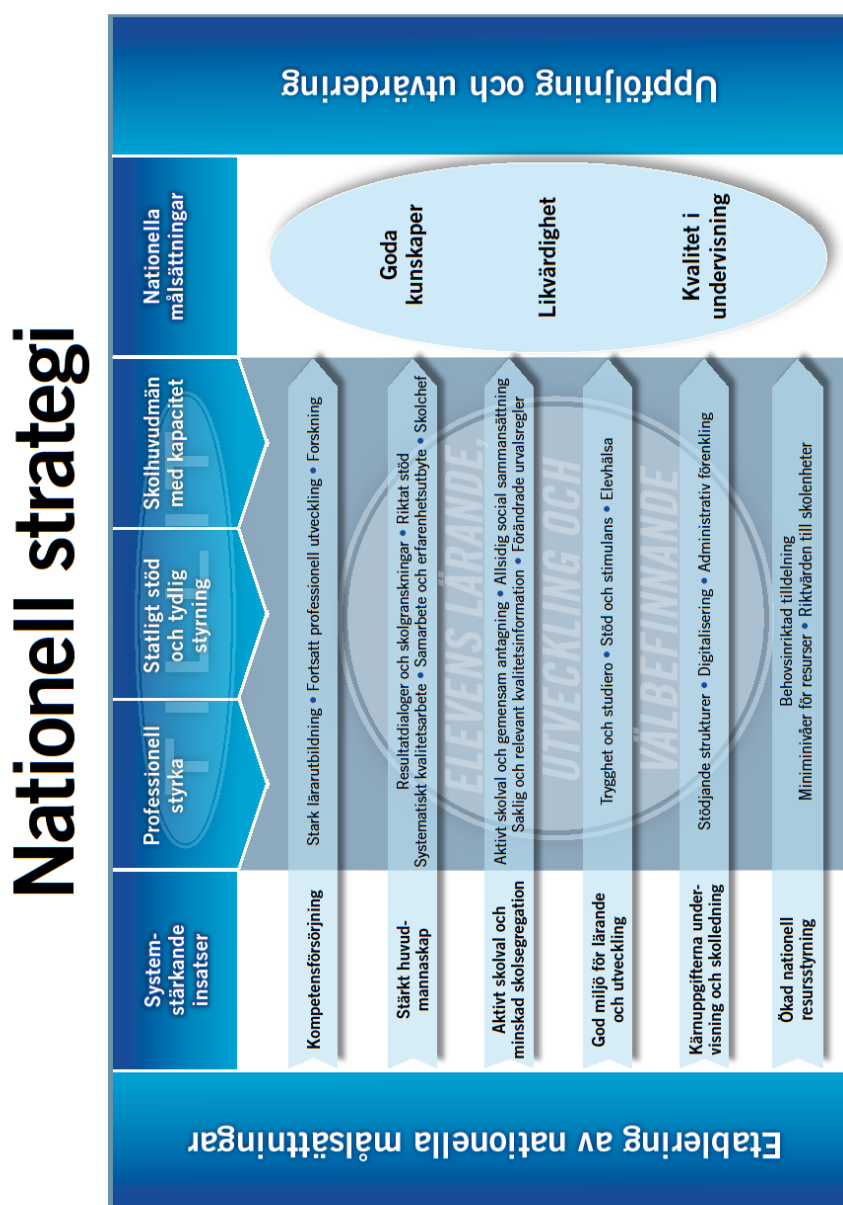
I slutbetänkandet föreslås en regionalt styrd gymnasieskola som hanterar finansiering, dimensionering och lokalisering för ett större geografiskt område än idag. En bild av lokala skolor med bättre förutsättningar för lärare och rektorer att ägna sig åt sina huvudsakliga huvuduppgifter- undervisning och ledning- och där det finns bättre möjligheter att hålla och utvecklas som professionell genom hela karriären målas också upp.

Ett mer rättvist och kompensatoriskt nationellt och lokalt resursfördelnings-system förväntas ge en mer likvärdig skola än idag. Tydligare mandat för lärare och rektorer, och ansvar för elever, ska bidra till en mer rofylld, trygg och attraktiv arbetsmiljö. Tidigare, mer kraftfulla och kompensatoriskt balanserade insatser i grundskolan, både ekonomiska och samhällsstrukturella, förväntas på sikt åstadkomma fler behöriga gymnasieelever. Den framtida gymnasieskolan förväntas därför kunna rikta in sig på att få alla elever

att nå så långt de kan, istället för att precis klara godkänt. I det robusta skolsystemet ska alla bli så mycket de kan.

De stora genomgripande förändringar av svenskt skolsystem som föreslås av kommissionen kräver ekonomiska resurser utöver dagens. En jämförelse visar "att Sverige befinner sig långt ifrån de länder som investerar mest i

utbildning. Trenden de senaste 10 åren har varit att Sverige har haft minskande utbildningsutgifter mätt som andel av BNP för grundskola och gymnasieskola[...]" (s. 218). Nationella politiska beslut om finansieringen av skolan, exempelvis skatteväxling och andel av BNP till utbildning, är alltså att vänta om kommissionens förslag ska bli verklighet.

Kommissionens många åtgärdsförslag utgör tillsammans en samlad nationell strategi för förbättrade skolresultat, högre kvalitet i undervisningen och stärkt likvärdighet. Bilden ger en översikt av strategin.

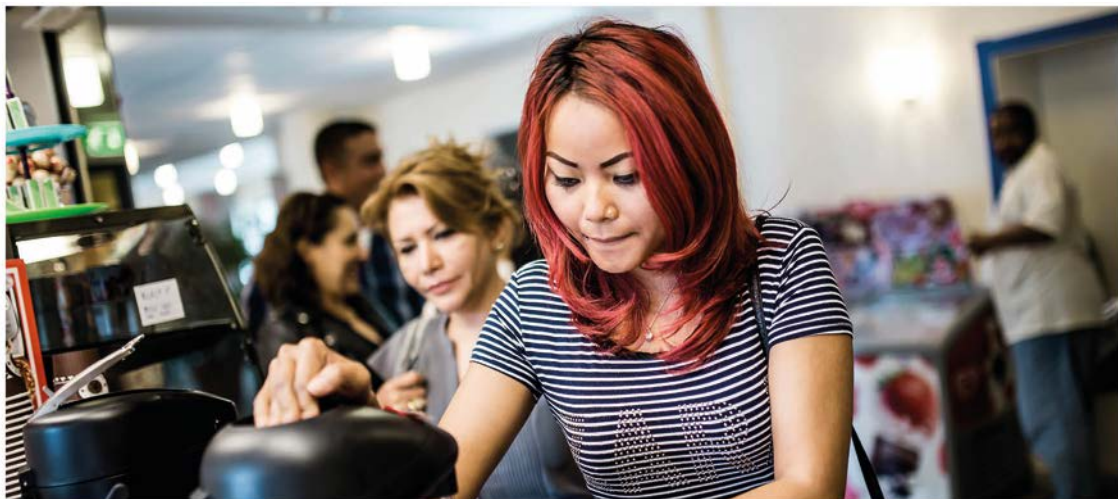
Om Skolkommissionen gör anspråk på att ge en heltäckande bild av systemsvagheter och föreslår en stor sammanhållen lösning, ger gymnasieutredningen *En gymnasieutbildning för alla* mer specifika åtgärdsförslag för hur alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Att genomgå en gymnasieutbildning och få en examen har visat sig vara en av de viktigaste faktorerna för att undvika att hamna i ett socialt och ekonomiskt utanförskap. Idag påbörjar de allra flesta ungdomar en gymnasieutbildning men alltför många, cirka 10 procent, lämnar gymnasieskolan utan en komplett examen. En annan utmaning är att en stor andel elever, 17,6 procent i riket 2016, inte blir behöriga till en nationell gymnasieutbildning efter grundskolan utan att de hänvisas till ett Introduktionsprogram vilket automatiskt medför längre studietid än tre år. Det stora antalet nyanlända de senaste åren medför också att fler elever än tidigare genomför hela eller delar av utbildningen inom ramen för en introduktionsutbildning och lämnar gymnasieskolan utan en examen.

Sammanfattningsvis föreslår gymnasieutredningen en mängd åtgärder, över 20 olika delområden, som stärker elevens rätt att genomföra utbildningen på längre tid och att få

bättre stöd i syfte att förebygga avhopp och skolmisslyckanden. Exempel på åtgärdsområden som utredningen behandlar är hur elever på yrkesprogram kan få rätt till högskolebehörighet, hur introduktionsprogrammen kan utvecklas och hur ett eventuellt införande av ämnesbetyg istället för kursbetyg skulle inverka på elevens skolframgång.

I den så kallade Komvuxutredningen genomlyses vuxenutbildningen i syfte att möta elevens, samhällets och arbetsmarknadens behov av utbildning och kunskap. Vi uppfattar att utredningen ska ta fram åtgärdsförslag som leder till en mer flexibel vuxenutbildning som lättare kan anpassas till den regionala arbetsmarknadens behov samtidigt som den möter behovet av utbildning för de som står längst bort från arbetsmarknaden.

Sammanfattningsvis undersöker utredaren huruvida lagstiftning och reglementen inom vuxenutbildningen ska anpassas och förändras.

Vilka bilder om framtiden får vi av förslagen i utredningarna?

Skolkommissionen, gymnasi-
eutredningen och Komvuxutredningen
omfattar många sidor med många
förslag. De starkaste signalerna tolkar vi
så här:

- Staten tar tillbaka en del av den lokala styrningen av skolan genom lagändringar och andra regleringar. Genom tydligare och fler regler ska elevens rättssäkerhet, till exempel inom områden som antagning och betygssättning, stärkas. En mer nationellt reglerad skola ska leda till ökad likvärdighet och mindre omfattande tillsyn av lokala skolor och skolhuvudmän. Idag riktar Skolinspektionen in sig på avvikelserapportering men i framtiden kommer en statlig regional myndighet att arbeta stödjande genom regelbundna resultatdialoger och professionellt stöd i utvecklingsarbetet. Tid och resurs som idag läggs på förberedelser på till exempel en regelbunden tillsyn ska frigöras från både myndigheter och skolorganisationer. I den framtida skolan kommer Kunskapsförbundet ha ett nära samarbete med och stöd av det statliga regionala skolkontoret i sitt utvecklingsarbete.
- En regional styrning av gymnasieskolan kan komma att besluta om vilka utbildningar som Kunskapsförbundet får erbjuda. De kan också besluta hur många utbildningsplatser vi får ha inom respektive utbildning och var de ska ligga inom regionen. Detta är sådant som direktionen idag beslutar om. Kanske kommer även finansieringen av gymnasieskolan att styras från regional nivå. Det innebär i så fall en väsentlig skillnad i direktionens arbete.
- Pengar till gymnasieskolan ska fördelas med hänsyn tagen till regionala behovsskillnader i landet. Skatteväxling diskuteras i Skolkommissionens utredning. För Kunskapsförbundets del skulle detta innebära att pengar till gymnasieskolan helt eller delvis skulle komma

direkt från staten, kanske via den regionala instansen, istället för från medlemskommunerna.

- Mer pengar till skolan. De genomgripande förändringar, i syfte att skapa bättre villkor för professionen, främst lärare och rektorer, kommer att kräva mer resurser till den svenska skolan. Lärares och rektorers uppdrag ska renodlas till deras huvuduppgifter, undervisning och pedagogisk ledning, det kommer att kräva en större grundbemanning och tillsättning av nya stödjande tjänster som skulle kunna vara professionella mentorer, lärarassistenter, utökad elevhälsa, ledarstöd och så vidare. Både lärare och rektorer får en rättighet och skyldighet att kompetensutveckla sig enligt givna steg i ett nytt professionsprogram genom hela yrkeslivet. Detta medför givetvis också högre kostnader, både för själva utbildningen och för att ersätta frånvaron i verksamheterna.

- Mer tid för undervisning och tryggare miljö. Rektorer, lärare och elever får tydligare ansvar i att skapa en tryggare och mer framgångsrik studiemiljö. I Kunskapsförbundet skulle det innebära att lärare och rektorer skulle känna sig mer säkra på sina befogenheter vad gäller disciplin och elever skulle få ett mer uttalat

ansvar för sina studier. Eleverna ska få mer undervisningstid och närvarokontrollerna och redovisningen av närvaron kommer att skärpas.

- Eleverna kommer att vara bättre rustade för gymnasiestudier. Många av förslagen i Skolkommissionens betänkande syftar till att komma tillrätta med problem i grundskolan, innan eleverna kommer till gymnasiet. Fler ska bli behöriga genom tidigare, mer intensivt och mer rättvist fördelat stöd. Det skulle kunna göra stor skillnad i våra kommuner eftersom andelen elever som inte blir behöriga till gymnasieskolan är höga, till och med högre än riket (Trollhättan 2016 19,7 % ej behöriga och Vänersborg 2016 22,4 %).
- Betydelsen av vuxenutbildningens roll i utbildningssystemet och samhällets kompetensförsörjning uppvärderas. Det kommer att avspeglas i resurstilldelningen så att det finns garantier för att alla som behöver utbildning eller kompetensförsörjning får det. Det kan handla såväl om nyanlända som snabbt behöver lära sig svenska för att gå vidare i jobb som om personer som behöver bli behöriga till en särskild högskoleutbildning eller om en bransch eller arbetsplats som behöver rätt utbildade medarbetare. Resurserna ska räcka till alla olika typer av utbildningsbehov.
- Liksom i gymnasieskolan ser vuxenutbildningen ut att bli mer regionaliserad. Det är en utveckling som redan är påbörjad genom yrkesvuxsamarbeten med andra kommuner.

- Att en gymnasieexamen så starkt fungerar som ett vaccin mot socialt och ekonomiskt utanförskap gör att beslut som styr skolan inriktas mot att alla ska ta gymnasieexamen. Elevens rätt att få det stöd och den tid som krävs för att nå det målet kommer att stärkas. Många olika åtgärder, de flesta personal- och kostnadsdrivande, diskuteras. Behörighetskraven för att få påbörja ett nationellt gymnasieprogram kommer att höjas till lägst betyg E i 12 ämnen oavsett vilket nationellt gymnasieprogram eleven väljer, och fler elever på yrkesprogram kommer att läsa kurser som är behörighetsgivande för högskolan. Detta kommer att resultera i fler elever på introduktionsprogrammen samt fler elever som kommer att behöva mer stöd och eller mer undervisningstid för att nå fram till en gymnasieexamen. I dag finansieras Kunskapsförbundets gymnasieverksamhet med ett förbundsbidrag som motsvarar tre års gymnasiestudier per elev. Redan i dag har vi ett antal elever som genomför utbildningen på mer än tre år. I oktober 2017 var det 151 elever, dvs 5,3 procent, som läser sitt fjärde år eller mer på någon av våra gymnasieskolor. Utifrån utredningarna ser vi att denna andel kan komma att öka till så mycket som 35 procent i framtiden. I motsvarande grad kommer även fristående skolor att ha fler elever som behöver längre gymnasieutbildning än tre år. Dialog om finansiering av Trollhättans och Vänersborgs gymnasieutbildning brådskar således.

Att diskutera

Vad skulle en utökad regional och statlig styrning, finansiering och uppföljning av skolan innebära för direktionens arbete?

Hur ska direktionen agera för att möjliggöra att vuxenutbildningen möter alla individers såväl som samhällets behov av utbildning och arbetskraft?

Hur ska direktionen agera för att det ska finnas kostnadstäckning för gymnasieelevernas hela gymnasieutbildning oavsett längd?

Skolan är en del av samhället och utvecklas med det

Människor flyttar över gränser, befolkningsstrukturer förändras, den politiska kartan ritas om, konjunkturer varierar över tid, samhällets kunskaps- och arbetskraftsbehov förändras. De här och en mängd andra faktorer bidrar till att samhället utvecklas och förändras utan avbrott. Samhället förändras och skolan ska vara en spegelbild av den förändringen. Exempelvis har industrin i vårt närområde i hög grad gått från tillverkning till kunskapsutveckling under några årtionden. Kanske ser vi

återspeglingsen av det i Teknikprogrammets popularitet? Krig och oroligheter i Syrien och andra länder har blivit synliga i våra utbildningar språkintroduktion och sfi genom en elevökning på flera hundra procent på bara ett par år.

Som en del i vår omvärldsanalys vill vi särskilt lyfta fram några omvärldsfaktorer som vi vet påverkar oss och som vi behöver ta hänsyn till när vi ska fatta beslut om vår framtida skola.

Ekonomi och konjunktur

Sverige befinner sig i en högkonjunktur som förväntas kulminera 2018 och därefter sker en långsam försämring. Idag är arbetslösheten relativt låg och det råder arbetskraftsbrist inom många yrkesområden. Skatteintäkterna är därmed höga men de förväntas minska när konjunkturen försämras. Kostnaden per invånare varierar i olika åldrar. Enligt befolkningsprognoserna i SKL:s ekonomirapport maj 2017 kommer

antalet barn, ungdomar och pensionärer att öka under flera år framöver och det är också de grupperna som kostar mest. Det leder till ökade kostnader för kommunerna. Under många år framöver förväntas skatteintäkterna minska och kostnaderna öka och kommunerna måste hitta lösningar som effektiviserar verksamheterna för att kunna tillhandahålla samma tjänster och servicenivå som idag.

Demografi

Enligt befolkningsprognoserna från ekonomiavdelningarna i Trollhättan och Vänersborg kommer invånarantalet att öka de kommande åren. Fram till 2022 prognosticerar Trollhättan en befolkningsökning med 7180 personer jämfört med den faktiska siffran för 2015. I Vänersborg är motsvarande siffra 3040 personer. Anledningarna till ökningen är förutom förväntad ökad inflyttning en befolkning som lever allt längre. Invandringen förutspås mildra effekterna av att en allt större andel av befolkningen ska försörjas.

För åldrarna 16-18 år förutses en ökning med 739 individer fram till 2025 i Tvåstad. Om vi utgår från att, som idag, cirka 70 procent väljer någon av Kunskapsförbundets gymnasieskolor blir ökningen 517 elever. Det blir en genomsnittlig elevökning med 65 elever per år men antalet varierar över åren mellan 30 och 114 elever. Sådant som gör elevprognoserna osäkra är utvecklingen av antalet nyanlända ungdomar i gymnasieåldrar samt friskolornas agerande på marknaden.

Hur stor andel av befolkningen som i framtiden kommer att studera på vuxenutbildningen är svårare att beräkna men oktober 2017 var det 3736 personer som studerade någon utbildning eller kurs inom Kunskapsförbundets vuxenutbildning. Det utgör cirka 5,3 % av befolkningen i åldern 19-79 år i Tvåstad. Enligt kommunernas befolkningsprognoser kommer befolkningen i samma åldersspann att vara 74 415 personer år 2022. Om samma andel av befolkningen studerar

på vuxenutbildningen som 2017 skulle det innebära en siffra på 3944 personer år 2022, vilket är en ökning med 208 personer. En ökande befolkning i Tvåstad inom de närmsta åren innebär alltså inte ett per automatik ett stort ökat tryck på vuxenutbildningen. Däremot kan det vara andra faktorer som gör att efterfrågan på vuxenutbildning kommer att öka de kommande åren. Vi redogör för några av dessa faktorer i den fortsatta texten.

Vilka bilder om framtiden får vi av samhällsprognoserna?

- I takt med att konjunkturen försämras kan vi anta att arbetslösheten stiger och fler behöver skola om sig för att hitta ett nytt arbete. Det kan handla om att tillägna sig en yrkesutbildning för att kunna byta till en bransch med större efterfrågan eller behörighet för högre studier. En försämrad konjunktur innebär därför sannolikt ett ökat tryck på Kunskapsförbundets vuxenutbildningar.
- Vilken skolbakgrund som nyanlända personer har med sig när de kommer till Sverige avgör hur länge de behöver gå i gymnasieskola eller vuxenutbildning för att undvika utanförskap i vårt samhälle. Personer utan eller

med mycket kort utbildning i bagaget kommer att behöva flera år att tillägna sig svenskundervisning, grundskole- och gymnasieutbildning om det är det som samhället kräver för en etablering på arbetsmarknaden. Det innebär att vuxenutbildningen behöver designa utbildningar som är långsiktiga och sammanhållna och där det finns finansiering för eleverna under flera år.

- Om politiska beslut bidrar till att höja attraktiviteten för yrkesprogrammen på gymnasieskolan och fler faktiskt väljer dessa kommer Kunskapsförbundet behöva ha beredskap för att omdisponera lokaler. I takt med att de högskoleförberedande programmen

vuxit de senaste åren har många lokaler anpassats till denna typ av utbildning. Kunskapsförbundet har en stor fördel gentemot andra utbildningsaktörer eftersom vi också bedriver yrkesutbildningar inom vuxenutbildningen. Det ökar våra möjligheter att bedriva en stor och mångfasetterad yrkesutbildning samt att effektivisera lokalanvändandet. Om Kunskapsförbundet har ett stort och rikt utbud av vuxenutbildningar kan vi anta att mindre kommuner runt om Tvåstad i ännu större utsträckning än i

dag vill samarbeta och eller köpa utbildning av oss.

- Det finns ytterligare skäl att anta att vuxenutbildningen kommer att bli mer självklar och positionera sig starkare i ett framtida samhälle. Vi tror att uppväxande generationer kommer att vara mer benägna att byta yrke och sysselsättning under livets gång, än idag, och i de fall där en utbildning behövs för att det ska bli möjligt inte kommer att se det som ett hinder. Det livslånga lärandet blir en självklarhet.

Att diskutera

Hur kan Kunskapsförbundets finansiering komma att påverkas om medlemskommunernas skatteintäkter minskar och kostnaderna ökar?

Vad kan effektiviseras ytterligare inom förbundet och på vilket sätt?

Kommer nuvarande lokaler och lärarresurs att räcka till eller måste en utökning eller omdisponering ske om vi får fler elever både inom gymnasiet och vuxenutbildningen?

Hur kan Kunskapsförbundet skapa en flexibilitet i att möta framtida svängningar i efterfrågan på utbildning?

I vilken grad ska utbildningsutbudet styras av elevers önskemål kontra finansiering?

Har vi råd att tillgodose medborgares vilja att byta yrkesbana under livet?

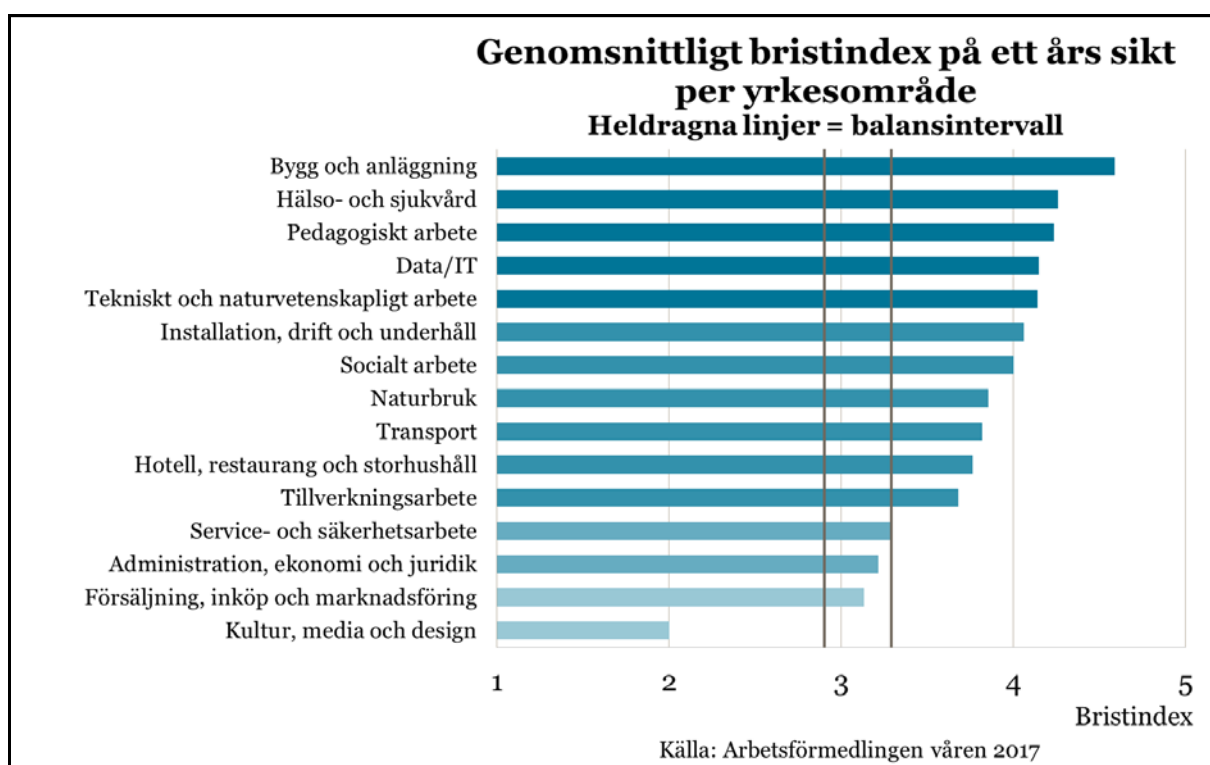
Främjar eller hindrar dagens finansieringsmodell av vuxenutbildningen medborgarnas behov och möjligheter till utbildningar?

Arbetsmarknads- och utbildningsbehov

Bristen på arbetskraft är större än på många år och trots att en nedgång i landets ekonomiska konjunktur spås efter 2018 prognosticerar Arbetsförmedlingen att efterfrågan på arbetskraft inte kommer att minska omedelbart. Det råder arbetskraftsbrist inom nästan samtliga områden på arbetsmarknaden men inom några yrken och branscher är efterfrågan extra påtaglig just nu. Det gäller framförallt inom den offentliga sektorn

där vårdyrken och läraryrken särskilt lyfts fram. Bristen på utbildad vård- och lärarpersonal leder till att arbetsgivarna breddar sin rekrytering till att omfatta relaterade yrken med kortare eller ingen yrkesspecifik utbildning till exempel vårdbiträden, behandlingsassistenter, lärarassistenter och barnskötare.

Diagrammet nedan visar en översikt på branschernas möjlighet att hitta arbetskraft och skillnaden mellan olika branscher.

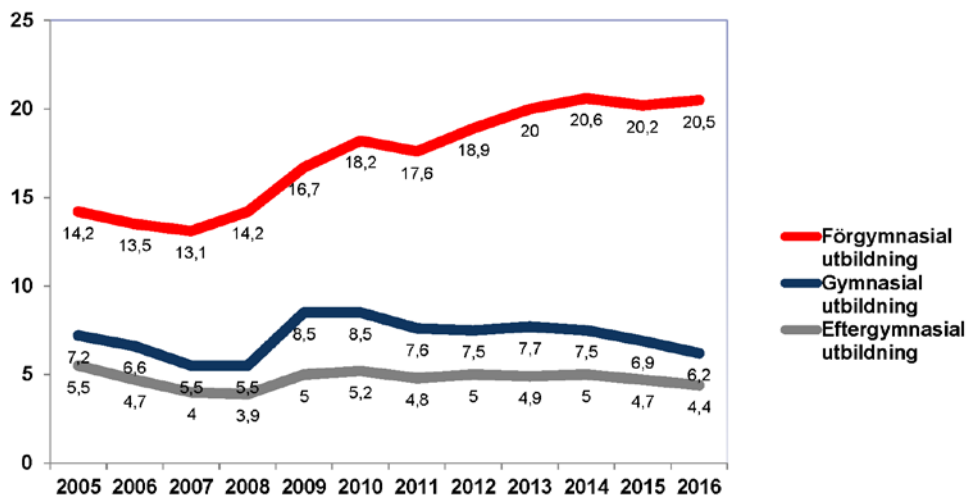

En examen på gymnasial nivå har visat sig vara mycket betydelsefullt för individens möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Faktorer såsom

funktionsnedsättning, utomeuropeisk härkomst eller nedsatt arbetsförmåga inverkar också stort på individens möjlighet att få jobb.

Gymnasiet - en vattendelare på den svenska arbetsmarknaden

Arbetslöshet, 15-74 år, som procent av arbetskraften

Anm: Säsongsrensad och utjämnad statistik.
Källa: SCB.

Utbildningsdepartementet
Arbetsmarknadsdepartementet

Diagrammet visar vikten av gymnasial utbildning för individens möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

För närvarande är drygt 995 personer som saknar komplett grundskoleutbildning inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen i Trollhättan och Vänersborg. Drygt 1300 individer som saknar gymnasieexamen och ungefär 1800 personer med gymnasieutbildning är också registrerade som arbetssökande.

I länet är arbetslösheten 6,4% (2016 6,6%), i Vänersborg 9,9 % och i Trollhättan 10,6%. Utvecklingen har varit mycket positiv och många arbetslösa har fått jobb under det sista året men samtidigt är inflödet till Arbetsförmedlingen stort på grund av det stora flyktingmottagandet 2015. Det finns således både jobb och arbetssökanden, utmaningen är att matcha grupperna mot varandra. Matchningen stavas utbildning.

Först och främst måste det finnas ett bra grundutbildningsutbud för vuxna utan relevanta examina och eller språkkunskaper. Yrkesvuxutbildningar är en snabb och framgångsrik väg till försörjning. Om vi lyckas matcha de lokala behoven av arbetskraft med de utbildningar vi riggar borgar det för att människor kan bo kvar och utvecklas i våra kommuner. Yrken som har identifierats som bristyrken i vår region är exempelvis kockar, murare, undersköterskor, VVS-montörer, medicinska sekreterare och snickare. Kunskapsförbundet har därför redan arrangerat utbildningar för dessa och flera andra bristyrken. Yrkesvuxutbildning är ett effektivt sätt att få arbetslösa i sysselsättning på kort tid.

Kompetensförsörjning i Kunskapsförbundet

För Kunskapsförbundets framtida kompetensförsörjning består utmaningen av att hitta lärare med rätt utbildning och behörighet. Redan nu upplever vi svårigheter med att rekrytera vissa yrkeslärare samt lärare i svenska som andraspråk och naturorienterande ämnen.

Pedagogiskt arbete ligger högt på listan över nutida och framtida bristyrken. Behovet av lärare har ökat under en längre tid, både på grund av växande elevkullar och ökat behov inom vuxenutbildningen. Tillgången på lärare är dock begränsad, få har sökt sig till lärarutbildningen, för många hoppar av i förtid och en del yrkesverksamma lärare väljer att lämna yrket.

Efterfrågan på utbildade lärare mot grundskolans tidigare år och ämneslärare beräknas öka med närmare 25 procent i Västra Götaland fram till 2025 enligt Västra Götalandsregionen. Samtidigt förväntas tillgången vara i stort sett oförändrad jämfört med idag. Det förväntas även uppstå en ökad brist på skolledare, speciallärare och yrkeslärare. En orsak till den förväntade

bristen på lärare är att antalet elever i grundskole- och gymnasieåldrarna kommer att öka fram till 2025. En försvårande omständighet är att de idag verksamma lärarna utan pedagogisk examen på sikt behöver göra sig behöriga eller ersättas av personer med adekvat examen som en följd av legitimationskraven.

Konsekvenserna för Kunskapsförbundet blir att det tar längre tid att rekrytera och kraven på befintlig personal ökar. Till exempel får inte obehöriga lärare sätta betyg självständigt.

Flera rikspolitiska satsningar har redan påbörjats i syfte att utbilda fler lärare och göra läraryrket mer attraktivt. För Kunskapsförbundet gäller ett fortsatt aktivt arbete för att stärka arbetsgivarvarumärket. Vi har ett väl utvecklat systematiskt kvalitetsarbete, goda möjligheter till kompetensutveckling, attraktiva utbildningsformer och ett i övrigt bra erbjudande. Vi behöver bli bättre på att berätta om vår praktik för andra, synas i forum där lärare hämtar inspiration och information, arbeta med

en kultur som bygger stolta medarbetare och där fler vill jobba.

En framtida utmaning med den ökande lärarbristen är att vi riskerar eskalerande löneanspråk. Det medför i och för sig en stärkt löneutveckling, vilket i sig är positivt för yrkets attraktivitet, naturligtvis, men som aktualiserar frågan om lönekostnader och kompetensutnyttjande hos huvudmännen. Löneutvecklingen för (vissa kategorier av) lärare ökar i snabbare takt än den årliga indexuppräkningsförbundsbidraget. Det betyder att våra verksamheter kostar mer i löner än vad vi egentligen har utrymme för och kostnaderna måste tas från andra delar av verksamheten eller andra personalgruppers löner. Dessutom ser vi att ingångslönerna vid nyrekrytering ökar, vilket gör att lönebildens stretchas ut,

där vi särskilt måste ge akt på att de lärare som lojalt stannar kvar i sin anställning inte missgynnas. Annars får vi en lönepolitik som inte gynnar långsiktighet, stabilitet i kompetens, attraktivitet eller utveckling. Inte heller övriga personalgrupper i Kunskapsförbundet bör behöva betala för att upprätthålla de stigande lärarlönerna. Vid brist på behöriga lärare kan en stabil och kompetent organisation runt omkring stötta upp och bidra till kvalitet och till en bättre arbetsmiljö, vilket gör att vi behöver behålla konkurrenskraft även i de yrkesgrupper som inte är bristyrken. För att vara en attraktiv arbetsgivare, i hård konkurrens med andra huvudmän och branscher, är lön inte den enda faktorn men en av de avgörande.

Att diskutera

Vem avgör vilka och i vilken omfattning som Kunskapsförbundet ska starta yrkes- och yrkeshögskoleutbildningar?

Hur ska Kunskapsförbundet upprätthålla sin position som attraktiv arbetsgivare och organisation att ha anställning i?

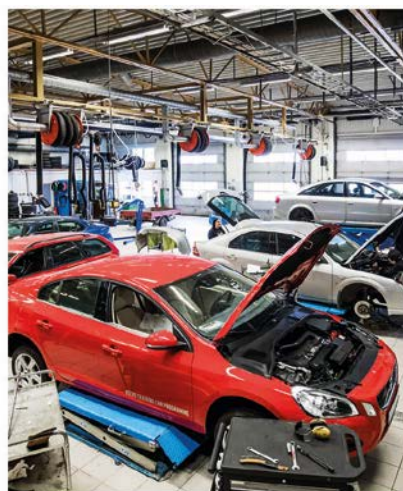
Vilken lönepolitik med hänsyn tagen till rådande arbetsmarknadsläge ska Kunskapsförbundet föra?

Digitalisering är en katalysator för lärande

Redan idag är skolan i stor utsträckning digitaliserad. Lärare arbetar i digitala plattformar för responsgivning till elever, språklärare använder översättningstjänster på nätet, elever har försetts med personlig utrustning, elever läser distansutbildningar via webben för ökad flexibilitet och mycket av den dagliga kommunikationen elever och personal emellan sker genom digitala medier. Men utvecklingen fortsätter i rasande takt och det gäller att hålla sig à jour med ständigt förbättrade möjligheter till lärande genom nya och uppdaterade digitala resurser. Det gäller både utrustningen och kompetens att använda den. Den digitala utvecklingstakten ställer således

höga krav på en utbildningsorganisation som Kunskapsförbundet. Det kräver långsiktiga och årliga investeringar för att upprätthålla hårdvara och mjukvara, personalens kompetens och teknisk support.

Det kanske viktigaste motivet till att skolan ska vara en högdigitaliserad miljö handlar om ökade möjligheter till emancipation och demokrati. Digital undervisning möjliggör en mer likvärdig skola där fler kan delta på jämbördiga villkor. Funktionsnedsättning, bristande språkförmåga, motivationssvaghet och svårigheter att närvara i skolan på dagtid kan kompenseras i högre grad än tidigare genom digitala lösningar.

Att diskutera

Vad behövs för att Kunskapsförbundet ska bli en alltigenom digitaliserad skolorganisation?

Hur påverkar tillgången till digitala verktyg och miljöer vår attraktivitet och vårt varumärke?

Utbildningsutbud och -efterfrågan

Kunskapsförbundet strävar efter att ha ett så brett utbildningsutbud som möjligt för att elevers önskemål ska tillgodoses i möjligaste mån. Den kommunala gymnasieskolan och vuxenutbildningen ska kunna vara ett alternativ för alla elever. Unga elever väljer utifrån intresse men studier har visat att även andra faktorer såsom den samhällsgrupp och det sammanhang som eleverna kommer ifrån styr in eleverna på olika utbildningar. Skolans rykte, atmosfär och vilken skola elevens vänner väljer spelar också roll. Det bidrar till en social differentiering där vissa utbildningar blir mer positivt laddade än andra. Vissa program har väldigt många elever och andra väldigt få.

Konsekvensen blir ett glapp mellan färdigutbildade elevers kompetens och arbetsmarknadens efterfrågan. Ett exempel är bristen på utbildade VVS-montörer i samhället, där vi har mycket svårt att attrahera elever till VVS- och fastighetsprogrammet. Ett annat exempel är larmrapporterna från

vårdsektorn om svårigheten att rekrytera utbildad vårdpersonal samtidigt som vår vuxenutbildning inte klarar att ta emot alla sökande till yrkesvårdutbildningarna.

Det här genererar utmaningar för oss som utbildningsaktör. Vi behöver fundera på hur vi upprätthåller vårt goda rykte och vår fina trivsel och arbetsmiljö så att elever fortsätter att föredra Kunskapsförbundets utbildningar. Vi behöver också fundera på hur några av våra utbildningar ska bli mer attraktiva, om andra behöver begränsas och hur individuella drömmar om framtiden i så fall ska kunna mötas. Vi behöver vara ständigt uppkopplade mot framtiden för att känna av arbetsmarknadens kommande behov av kompetens och snabbt rigga rätt utbildningar för ändamålet. Kunskapsförbundet har, som tidigare nämnts, en fin fördel som har både gymnasie- och vuxenutbildning i sin regi. Det ger oss möjligheter att öka antalet utbildningar på vuxenutbildningen om det är mer attraktivt för vuxna än ungdomar att studera inom vissa fält, vilket har visat sig vara fallet för exempelvis vård- och omsorgsutbildningar. Eller vice versa.

Sedan Kunskapsförbundets start har vi kunnat följa hur många gymnasieelever från andra kommuner än medlemskommunerna som studerar i förbundets skolor. Det har hela tiden varit färre interkommunala elever in till Kunskapsförbundet än ut till andra utbildningar, friskolor eller andra kommuners gymnasieskolor. Hur detta påverkar Kunskapsförbundets kraft som utbildningsaktör och samhällets kompetensförsörjning bör vara en intressant framtidsfråga.

Att diskutera

Hur ska Kunskapsförbundet i sitt utbud förhålla sig till den individuella drömmen om framtiden kontra arbetsmarknadens och samhällets behov av arbetskraft och kompetens?

Hur brett ska Kunskapsförbundets utbildningsutbud vara och vilka faktorer ska styra utbudet?

Hur ska Kunskapsförbundet arbeta för att eleverna även fortsättningsvis ska uppleva Kunskapsförbundets utbildningar som attraktiva och än mer värda att rekommendera?

Ska Kunskapsförbundet arbeta aktivt för att ha så många gymnasieelever som möjligt? Även utanför Tvåstad? Hur ska det arbetet i så fall bedrivas?

Källor

Arbetsförmedlingens prognos – var finns jobben, samt bristindex.

<https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Prognoser/Prognoser/Riket/2017-06-28-Prognos-Var-finns-jobben.html>. Arbetsförmedlingen 2017.

Ekonomirapporten, maj 2017 – om kommunernas och landstingens ekonomi, utgiven av SKL. Sveriges kommuner och landsting 2017.

En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. SOU 2016:77. Regeringskansliet 2016.

En studie om gymnasieval, mässor och kampen om framtiden, Martin Harling.

<http://www.skolporten.se/forskning/intervju/gymnasievalet-bekrftar-den-du-redan-ar/>. Skolporten 2017.

Framtidsutsikter – arbetsmarknaden för akademiker 2021, rapport från Saco.

<http://www.saco.se/vara-fragor/rapporter/framtidsutsikter/>. Saco 2016.

Framtidens lärarförsörjning

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/hogskola-och-forskning/framtidens-lararforsorjning/>. Regeringskansliet 2017.

Grundskolan – behörighet till gymnasieskolan. Skolverkets statistikdatabas Siris, statistik hämtat den 19 oktober 2017. Skolverket 2017.

Jobbmöjligheter VGL VT17_Vänersborg 171003, muntlig presentation, Sara Andersson, Arbetsförmedlingen 2017.

Redovisning av uppdraget om att föreslå nationella IT-strategier för skolväsendet.

Dnr U2015/04666/S.

https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3621. Skolverket 2016.

Samling för skolan, Nationell strategi för kunskap och likvärdighet. Slutbetänkande av 2015 års skolkommision, **SOU 2017:35**. Regeringskansliet 2017.

Utbildnings- och arbetsmarknadsprognos för Västra Götaland 2025.

<http://www.vgregion.se/om-vgr/statistik-analys/analysportalen/2016/utbildnings--och-arbetsmarknadsprognos-for-vastra-gotaland-2025/>. Västra götlandsregionen 2017.